

JURAJ LOKMER

**SLOG OD PROSCHENYI VIKOVITIH
(SKUP/CHINA B. D. MARIE XALO/TNE OD SENYA)**

Juraj Lokmer
Sveučilišna knjižnica Rijeka
HR 51 000 Rijeka

UDK: 041(497.5 Senj)(091):255
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2002-08-12

Nerabljena tiskovina – pristupnica senjskoj pavlinskoj Bratovštini Majke Božje od Sedam Žalosti – donosi mnogo informacija o jeziku i ukusu, govori o vremenu i prilikama u kojima je nastala. Grafički i slikovni elementi, osobito nakon usporedbe sa sličnom tiskovinom, pristupnicom riječkoj isusovačkoj Bratovštini Majke Božje Žalosne, upućuju na tiskovinu koja je najvjerojatnije nastala u tiskari Karletzky u Rijeci, ali i na vjerojatno postojanje starije grafičke ili tiskarske radionice u Rijeci, iz koje je preuzet i dio opreme. Na to upućuju i drugi elementi senjske pristupnice, ali i još jedan dokument što se čuva u Biskupijskom arhivu u Senju.

Početak osamdesetih godina, sređujući i inventarizirajući fond Knjižnice biskupija senjske i modruške,¹ koja je danas sastavni dio muzejske zbirke "Sakralna baština" u Senju, našao sam među neknjižnom građom desetak listova jedne tiskovine veličine 54 x 37 cm, otisnute na grubo obrezanu papiru veličine 60 x 43 cm, s naslovom:

¹ U razdoblju od 1979. do 1986. sređivan je knjižni fond koji se je zatekao u vlasništvu bivše Senjske i modruške biskupije u Senju. Stručni rad ovoga projekta Naučne biblioteke Rijeka organizirala je, vodila i najvećim dijelom i radila Fila Bekavac-Lokmer, dipl. ing.-bibliotekarka, uz suradnju autora ovoga rada i uz pomoć bogoslova Riječko-senjske nadbiskupije. Nakon što je fond sređen i inventariziran, knjižnica je registrirana godine 1989. kao spomenik kulture.

SLOG OD PROSCHENYI VIKOVITIH

udilyenih od S. Oca Pape Clementa XII. za Brachiu i Sestre Castne Skupstine pod Imenom B.D. Marie / od Sedam xalostii, naredyene zakonito Letto 1735. pri Postovanih Otcu Reda S. Pavla / pervoga Puffinyaka. Ponovyene pako u vlaschijoj Czrikvi reczene Skupschine u Senyu. Letta 1798.

Sl. 1. Slog od proschenyi vikovitih – pristupnica u Bratovštinu B. D. Marije od Sedam Žalosti u Senju, tiskana nakon 1798. (Biskupijski arhiv u Senju)

Iz opširnoga naslova saznaje se da se radi o pristupnici Bratovštini Blažene Djevice Marije od Sedam Žalosti osnovanoj 1735. kod pavlina, u crkvi svetoga Nikole u Senju, na današnjem Pavlinskom trgu. Ta je bratovština, kako se izričito navodi u naslovu ove pristupnice, obnovljena 1798. u "vlastitoj crkvi".

Pavlini su nazočni na senjskome području (u samostanu Sveti Spas u uvali Ljubotini, danas Spasovac) od sredine XIV. stoljeća,² i u samostanu svete Jelene u Vlaškoj dragi (danas Sveta Jelena) od kraja XIV. stoljeća.³

² M. BOLONIĆ, 1973, 275; M. BOGOVIĆ, 110.

³ M. BOLONIĆ, 1973, 279; M. BOGOVIĆ, 110.

skulpturom, remek-djelom pavlinske radionice s kraja XVII., odnosno početka XVIII. stoljeća. *Žalosna Gospa*, s bolnom patetikom na licu, čije je srce probodeno sa sedam mačeva, u krilu drži mrtvo tijelo svoga sina – Isusa Krista.⁷

S obje strane oltara su dvije mramorne skulpture, koje se mogu odrediti kao sveti Ivan Evangelist (orao) i sveta Marija Magdalena (posuda s pomasti), najvjerojatnije radovi riječke ili neke obližnje, možda furlanske radionice. Oltar je po svojoj osnovnoj koncepciji, arhitekturi, dekorativnim elementima, izboru kolorita mramora, zasigurno rad riječke radionice Antonija Michelazzija. Kao zaslon oltarne niše postoji slika, ulje na platnu⁸ (visina 187 x širina 105,5 cm), restaurirana 1994., na kojoj je nepoznat pavlinski majstor s dosta naivnosti i vrlo plošno, a u stilu pavlinskoga slikarstva XVIII. stoljeća, prikazao Madonu s mrtvim Kristom (*Pieta*) pod križem, s puno dramatičnosti, naglašenih osjećaja, posebno boli i žalosti.⁹ Kao predložak pri izradi ove slike, sudeći po motivu i kompoziciji, mogla je poslužiti upravo skulptura sa senjskoga oltara Majke Božje od Sedam Žalosti. Isto je tako mogla poslužiti kao predložak i grafika koju nalazimo na bratovštinskim pristupnicama: senjskoj "Slog od proschenyi vikovitih" (Sl. 1) i riječkoj "REGOLE, E INDULGENZE proposte in compendio alla Veneranda Congregazione sotto il titolo di Maria sempre vergine addolorata canonicamente eretta l' anno 1631. nella città di Fiume Santo Vito ed approvata da sua Maestá l' imperatore Giuseppe II." (Sl. 2), čiji se jedan primjerak nalazi također u Biskupijskom arhivu u Senju.¹⁰ Poznato je da su ovu riječku bratovštinu osnovali 1631. isusovci sa sjedištem u crkvi svetoga Vida, gdje bratovština ima velik i umjetnički vrijedan oltar.¹¹ Riječka je pristupnica, sudeći prema njezinome sadržaju, tiskana 1794. ili nešto kasnije. Obje pristupnice, senjska i riječka, imaju u središnjem dijelu identičnu grafiku s prikazom Majke Božje od Sedam Žalosti.

⁷ KATALOG, 1989, 450.

⁸ Sliku sam pronašao 1981. na tavanu Župnoga dvora (ex palača Carina) u Senju s drugim brojnim umjetninama oštećenim u II. svjetskom ratu i poratnim nepravilnostima. Iako je slika bila u izrazito lošem stanju, boja jako isušena i na mjestima otpala, platno na više mjesta probijeno (u stanju da se može obnoviti), ipak sam je izložio na privremenoj izložbi Sakralne baštine u Senju.

⁹ IZVJEŠTAJ, 1995. Slika je danas izložena u stalnoj postavi izložbe "Sakralna baština" u Senju.

¹⁰ Zahvaljujem gospođici Mileni Rogić, voditeljici Sakralne baštine u Senju, što me je, kada sam zatražio na uvid senjsku pristupnicu s likom M. B. od Sedam Žalosti, upozorila na još jednu sličnu tiskovinu s istom grafikom, tj. riječku pristupnicu, koja se također čuva u Biskupijskom arhivu u Senju.

¹¹ B. FUČIĆ, 1994, 46-47.

Sl. 3. Pravila i oprosti Bratovštine Žalosne Gospe u Rijeci, tiskani nakon 1794. Detalj: grafika M. B. od Sedam Žalosti. (Biskupijski arhiv u Senju)

LA CONGREGAZIONE DELLA BEATA
VERGINE DOLOROSA DI FIUME

Na riječkoj pristupnici ispod grafike i teksta na talijanskome jeziku ("La congregazione della Beata Vergine Dolorosa di Fiume") potpisan je kurzivom i sitnijim slovima autor "Georg. Subarich sculp. Vienna" (Sl. 3). Georg Šubarić, podrijetlom Hrvat iz Beča i pripadnik zrinskoga kulturnoga kruga, opremio je grafikama knjigu bana Nikole Zrinskoga "Adriai tengernek Syrenaia", tiskanu 1651. u Beču.¹² Subarich je prema Branku Fučiću autor i grafike "Riječko čudotvorno raspelo".¹³ Grafika Majke Božje od Sedam Žalosti (8,7 x 13 cm) na senjskoj pristupnici nema Šubarićeva potpisa, već je ispod grafike samo tekst na hrvatskome jeziku: "Skupstina B. D. Marie xalosne od Senya" (Sl. 4), koji je

¹² M. ŠIMAT, 2000, 97.

¹³ N. HERMON, 1993, 4; B. FUČIĆ, 1994, 32-33.

postavljen tako da ostavlja dojam kao da je naknadno umetnut i vrlo nespretno otisnut. Očito je da su obje pristupnice morale biti tiskane u istoj tiskari, te da je u tiskanju ovih pristupnica krajem XVIII. stoljeća upotrijebljena starija grafička ploča (bakrorez) autora koji je živio i djelovao stotinu i više godina prije.

Nakon ukinuća pavlina, 20. ožujka 1786., crkva njihova samostana u Senju bila je odlukom Generalkomande u Karlovcu predviđena za sekularizaciju. Stoga je njezin inventar uskoro prodan ili razdijeljen po crkvama u biskupijama senjskoj i modruškoj, ponajviše na području Vojne krajine, ili prenesen u neke druge crkve.¹⁴ Tako je glavni oltar s vrijednom palom prodan župnoj crkvi u Punatu na otoku Krku već 1790.,¹⁵ a oltar B. D. Marije od Sedam Žalosti i istoimena bratovština prenijeti su u senjsku katedralu,¹⁶ jer su duhovni utjecaj i snaga ove bratovštine bili jači od jozefinske reforme i pohlepe državnoga erara za imovinom ovoga za hrvatsku kulturu posebno zaslužnoga reda.¹⁷ Sigurno je ukinućem pavlinskoga i isusovačkoga reda došlo u pitanje i djelovanje bratovština koje su bile pod njihovim utjecajem i sa sjedištem u njihovim crkvama. Stoga je i razumjeti formulaciju u senjskoj pristupnici koja govori: "Ponovlyene pako ù vlašćhioj Czrikvi reczene Skupćhine ù Senyu. Leta 1798.", kada je ta bratovština najvjerojatnije poput one riječke dobivši dopuštenje cara – sakristana, Josipa II. za svoje daljnje djelovanje bila time obnovljena u nekadašnjoj pavlinskoj, tj. "vlašćhioj Czrikvi", i to godine 1798. Iste je godine prenesen oltar s istoimenom bratovštinom u katedralu. Ova je bratovština u Senju djelovala sve do kraja II. svjetskoga rata.¹⁸

Papir senjske pristupnice je bezdrvni, mek, dosta gust, najvjerojatnije ručne proizvodnje, a tisak je izrazito dubok, što odaje tiskovinu najvjerojatnije otisnutu na ručnoj grafičkoj, odnosno tiskarskoj preši. Vrijeme nastanka senjske pristupnice je godina 1798. ili kasnije. Sve upućuje na to da su obje pristupnice zasigurno tiskane u tiskari Karletzky u Rijeci, osnovanoj 1779.,¹⁹ koja je najvjerojatnije naslijedila nešto opreme i grafičkih predložaka neke starije riječke tiskare. Ta pretpostavka ima uporište u tradiciji o postojanju nabožnih grafika – sličica s hrvatskim tekstom u Rijeci tijekom XVII. i XVIII. stoljeća, čime su isusovci širili pobožnost čudotvornome riječkome raspelu i Gospi Žalosnoj, osobito na riječkome području.²⁰

¹⁴ M. BOGOVIĆ, 1988, 114.

¹⁵ P. TIJAN, 1940, 65.

¹⁶ M. BOGOVIĆ, 1988, 118.

¹⁷ M. BOŠNJAK, 1960, 479

¹⁸ P. TIJAN, 1940, 61.

¹⁹ S. ŠKRBEČ, 1995, 232.

²⁰ V. ŠTEFANIĆ, 1953, 397.

Sl. 4. Slog od proscheny vikovitih – pristupnica Bratovštini M. B. od Sedam Žalosti u Senju. Detalj: grafika M. B. od Sedam Žalosti. (Biskupijski arhiv u Senju)

Iz senjske pristupnice doznajemo da je 11. rujna 1736. papa Klement XII. dao apostolski oprost crkvi svetoga Nikole braće redovnika svetoga Pavla u Senju. Također je razvidno da je ova pristupnica možda drugo, nešto malo izmijenjeno izdanje jedne starije pristupnice, najvjerojatnije nastale nakon godine 1736. To se može zaključiti na osnovu njezina teksta, odnosno toga što se, iako je pristupnica tiskana 1798., tj. nakon ukidanja pavlina, u njoj navodi da se ova bratovština nalazi "pri otci reda S. Pavla prvoga pustinjaka", odnosno spominje se "pater president". Iz toga se daje zaključiti da je najvjerojatnije iskorišten neki stariji predložak ili tiskarska ploča koju je trebalo samo dopuniti, pa je stoga i učinjen takav "propust" da se i nakon ukinuća pavlina u tekstu pristupnice i dalje spominje taj ukinuti red i također bratovštinski dužnosnici – pripadnici toga reda. To bi značilo da je u Rijeci

prije Karletzkoga ili možda u Senju u XVIII. stoljeću djelovala neka tiskara (Sl. 5). Vjerojatnost te mogućnosti pojačava postojanje jednoga tiskanoga dokumenta sačuvanoga u Biskupijskome arhivu u Senju, u kojemu se donosi talijanski prijevod carsko-kraljevskog brevea o obveznom svetkovanju nedjeljâ i ukidanju nekih zapovijedanih blagdana.²¹ Tekst te tiskovine-brevea završava s "dato u Senju 13. kolovoza 1754. godine", što uključuje mogućnost da je taj letak, namijenjen svim crkvama u biskupijama senjskoj i modruškoj, tiskan kao original u Senju ili negdje u blizini, možda u Rijeci. Oblik slova, grafija talijanskoga teksta brevea je vrlo slična ili identična slovima, grafiji senjske i riječke bratovštinske pristupnice. Posebnu sličnost ili bolje rečeno identičnost pokazuju cvjetni grafički ukrasi brevea sa cvjetnim ukrasima na senjskoj pristupnici.

Sl. 5. Radionica bakroresca Wolfganga Kiliana iz Augsburga, 1618. U sredini je prikazano otiskivanje (M. PELC, 2002, 151

²¹ V. KRALJIĆ, 1978, 197. U Biskupijskome arhivu u Senju, odjeljak Spisi posebno odloženi, fascikl B(B) pod rednim brojem 14, 7. X. 1754., nalaze se dva arka tiskana kao original: Carsko – kraljevsko namjesništvo – Senj, prijepis popratnog dopisa kojim šalje Biskupiji proglas o dokidanju nekih blagdana i talijanski prijevod brevea o istoj stvari, te naredbu o obveznom svetkovanju nedjelja i zapovijedanih blagdana tiskanu kao original u Senju 13. VIII. 1754.

Sl. 6. Slog od proschenyi vikovitih – pristupnica Bratovštini M. B. od Sedam Žalosti u Senju. Detalj: Inicijal s prikazom arhitekture, možda Rima, Rijeke ili Senja.

Grafički je senjska pristupnica posebno zanimljiva. Početni inicijal S kojim započinje tekst (Sl. 6), a odnosi se na riječ "Sveti Otac", iluminiran je malom grafikom na kojoj je prikazan sklop zgrada i crkva, što može biti ilustracija papinskoga Rima ili sklopa zborne crkve Uznesenja Marijina (Assunte) i ženskoga benediktinskoga samostana svetoga Roka u Rijeci, ali i sudeći po nekim arhitektonskim elementima – sklop zgrade sa zvonikom – i prikaz, gledano s mora na grad Senj i pavlinski samostan svetoga Nikole u Senju (Sl. 7). Rubna, okvirna vinjeta, vanjski okvir pristupnice je pravilan splet – vjenčić cvjetnih čašica, reklo bi se ljljana s lišćem, a središnji dio, u kojem je grafika Žalosne Gospe i pristupna, odnosno dnevna molitva, odijeljen je od teksta također cvjetnom, nešto jednostavnijom i užom vinjetom. Sama grafika Majke Božje od Sedam Žalosti smještena je u okvir jednostavnoga tordirajućega oblika. Sve to daje ovoj senjskoj pristupnici ljupki, profinjeni i elegantno bogati izgled, na što se mogu ugledati tvorcima današnjih isprava i sličnih tiskovina koje zasigurno zaostaju dizajnom i elegancijom za ovim grafičkim rješenjem.

Jezik senjske pristupnice je hrvatski govorni jezik sredine XVIII. stoljeća, mješavina čakavsko-ikavskoga govora s malo kajkavskih elemenata (*nigdar*, *betega*, *betežni*, *bolnik*). Pravopis je karakterističan za sredinu XVIII. stoljeća. Grafija je dosta ujednačena. Prave se sustavne pogrješke, jer se glas *j*

bilježi grafemom *g* (*gist i = jisti = isti*). Katkad je zamijenjeno slovo *k* sa slovom *h* (*hoyi = koyi = koji*), slovo *v* sa slovom *r* (*čurarom = čuvarom*), slovo *e* sa slovom *o* (*vokoviti = vekoviti*), ponegdje *g* pišu sa *gh* (*slughu = slugu*), a izgovor glasa *š* i glasa *l* pišu dvostrukim znakovima *s* (*dusse, tella, missa*). Sa *y* pišu *i* (*nepriyatelye*), dok *x* označava *ž* (*xalosti = žalosti*), *ch* označava *ć* (*proschienye = proščienje*), a *č* je dato znakom *ç* (*Otčenaz, ça, četvertu*). Naravno da ima odstupanja od svega ovoga navedenoga, što može biti i slagarska pogriješka, odnosno posljedica slaboga znanja, osobito slabog poznavanja grafije hrvatskoga jezika.

Usporedbom riječke i senjske pristupnice mogu se uočiti neke sličnosti i razlike. Razlika je u vremenu osnivanja svake pojedine bratovštine i s time su vezani dobiveni oprosti. Jezik riječke pristupnice je talijanski, a senjska je napisana (čakavsko-ikavskim) hrvatskim jezikom. Obje pristupnice imaju istu (identičnu) grafiku Majke Božje od Sedam Žalosti (Žalosne Gospe) i istovjetnu molitvu, kao i vrlo slična bratovštinska pravila kojih se članovi trebaju pridržavati. Tu je i mjesto za potpise voditelja, odnosno dužnosnika bratovština. Riječka pristupnica manje je dekorirana i sadrži više teksta od senjske.

Poznata je još jedna pristupnica pavlinskoga podrijetla, a to je pristupnica u Bratovštinu svete Krunice u Svetome Petru u Šumi (Istra), koja sadrži tekst na latinskom jeziku.²²

Iz senjske pristupnice doznajemo o vjerskome životu, odnosno obvezama članova Bratovštine. Svim članovima Bratovštine obvezatan je nedjeljni sastanak (skupština) uz obveznu ispriku ako se izostane, a svakako je obvezna molitva uobičajena na tom sastanku. Također je obveza svakoga člana nastojati svaki dan slušati svetu misu, dnevno iskušavati plemenitost svoje duše, svake četvrte nedjelje na sastanku (skupštini) ili sam moliti dio krunice za umrle, kao i svaki dan izmoliti pet Očenaša i pet Zdrvomarija za duše umrle braće i sestara-članova Bratovštine. Isto tako kod smrti i pogreba člana Bratovštine obveza je bratima sprovesti tijelo pokojnika u bratovštinsku crkvu i moliti s upaljenim svijećama, a molitve (dio krunice) ponoviti i u nedjelju nakon pokopa. Svatko treba dati služiti barem jednu nedjeljnu misu za dušu nekoga od pokojnih članova Bratovštine. Neispunjenje svih ovih obveza nije grijeh, već se samo u tom slučaju ostaje bez uobičajenih oprosta – što ih je udijelio ovoj bratovštini papa Klement

²² J. BRATULIĆ, 1989, 289. Ova je pristupnica grafički i likovno daleko bogatija, dekorativnija i time zanimljivija od riječke i senjske pristupnice. Sadrži prikaz Gospe Kraljice Svete Krunice sa svetim Dominikom i svetom Katarinom Sienskom, uokviren vijencem od 15 (radosna, žalosna i slavna) otajstva, a u donjem dijelu na kartuši prikaz pavlinskoga samostana u Svetome Petru u Šumi.

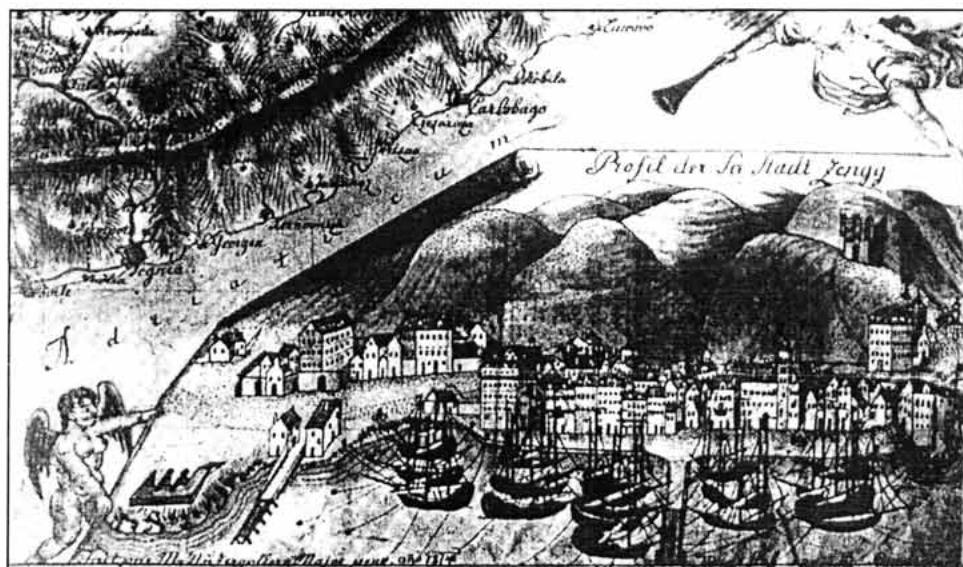
XII. 1734. godine – navedenih u prvome dijelu pristupnice. Tu je i molitva koja se preporučuje svakome članu, braći i sestrama, kao jutarnja molitva. Današnjem čitatelju bit će zanimljivo, dok bude čitao ovu pristupnicu, prisposodobiti što su i kako Senjani pred 250 godina molili, tj. kojim su jezikom izgovarali te molitve i kako su pisali. Ta pristupnica s molitvom bila je najvjerojatnije svakome članu Bratovštine trajno pri ruci, možda je visjela kao slika na zidu spavaće sobe kako bi, ako već dugotrajnim svakodnevnim ponavljanjem nije naučio, mogao izmoliti svoju obveznu bratimsku jutarnju molitvu. Tu molitvu donosim u originalnoj grafiji:

MOLITVA

Koyafe moli od onoga, kogife prigimlye ú Skupfchinu,
i koya morefe molit fvako yutro.

Prifveta Mariye Mayco Boxya , i Divo , Ja N.N.
danafte odibirem za moyu Gofpoyu, Obrani-
telyicu , i Mater moyu , i obechivam ftalno , date
nigdar zapuftiti nechu , ni uçiniti , niti pripuftiti ika-
kovu naymanyu ftvar od niyednoga meni podloxnoga
prema tvoyoy çafti , i prema tvomu pridragomu finu.
Molimte dakle ponixeno proftert pred tvogimi Mi-
loftivimi nogami , pred Anyelom mogim çurarom , i
pred fvim Dvorom Nebefkim , dafe doftoyis priyetme
kako tvoga Vokovitoga flughu , i priglyedatme ù
fvih mogih deli , i potribah Duffe , i Tella , a pak
nezapuftime na ças fmerti moye. Amen.

Ovaj primjerak senjske pristupnice tiskovina je uporabnoga karaktera, neuporabljena i odložena sačuvana u Biskupijskome arhivu u Senju. Svojim sadržajem ta pristupnica donosi zaista bogatstvo podataka, postavlja niz pitanja i u mnogočemu mijenja poimanje i razumijevanje naše lokalne, nacionalne i europske regionalne kulturne povijesti.

Sl. 7. M. H. Zergollern, Zemljopisna karta senjske i modruške ili krbavske biskupije. Detalj: veduta grada Senja iz 1814. s pavlinskim samostanom i crkvom svetoga Nikole

Literatura

- Mile BOGOVIĆ, Pavlini u Senju, *Senjski zbornik*, 15, Senj, 1988.
- Mihovil BOLONIĆ, Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, *Senjski zbornik*, 5, Senj, 1973.
- Mladen BOŠNJAK, Knjižnice Pavlina u Crikvenici i Novom Vinodolskom, *Jadranski zbornik*, 7, Rijeka – Pula, 1969.
- Josip BRATULIĆ, Književna djelatnost hrvatskih pavlina (Bibliografski nacrt), *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Zagreb, 1989.
- Branko FUČIĆ, *Sveti Vid: katedrala*, Rijeka, 1994.
- Nikola HERMON, *Brašno duhovno: molitvenik*, Rijeka, 1993.
- IZVJEŠTAJ o obavljenim konzervatorsko-restauratorskim radovima, Bogorodica od Sedam Žalosti, nepoznati pavlinski majstor, pol. 18. st., Juršići, 1995.
- KATALOG, Slikarstvo, Kiparstvo, Namještaj, Metal, Tekstil, Oslikana pozlaćena koža, Keramika, Isprave i knjige, Popis arhivalija, *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, Zagreb, 1989.
- Vladimir KRALJIĆ, Popis arhivske građe Arhiva biskupije u Senju i Arhiva Stolnog kaptola u Senju, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 23, Pazin – Rijeka, 1978.
- Margarita ŠIMAT, Portreti Nikole i Petra Zrinskih, ikonografska emisija i pretenzija, *Zbornik Zrinski i Europa*, Zagreb, 2000.

- Stanislav ŠKRBEČ, *Riječka zvijezda Gutenbergove galaksije: tiskarstvo Rijeke i hrvatske glagoljske tiskare*, Rijeka, 1995.
- Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Glagoljica na Rijeci, Rijeka-zbornik*, Zagreb, 1953.
- Pavao TIJAN, *Senj, Hrvatski kulturni spomenici*, I, Zagreb, 1940.
- Melita VILIČIĆ, *Arhitektonski spomenici Senja, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knj. 360, Zagreb, 1971.
- Milan PELC, *Pismo – knjiga – slika, Uvod u povijest informacijske kulture*, Golden Marketing, Zagreb, 2002.
- M. H. ZERGOLLERN, *Zemljopisna karta senjske i modruške ili krbavske biskupije s vedutom grada Senja iz 1814. godine (preslik)*

EINE ALTE BEITRITTSURKUNDE ZUR SCHMERZENSMUTTER-BRUDERSCHAFT IN SENJ

Zusammenfassung

Bei dem Ordnen der Bibliotheken von den Diözesen Senj und Modruš wurde ein kurzes gedrucktes Dokument gefunden. Es handelt sich um die Beitrittsurkunde zur Schmerzensmutter-Bruderschaft in Senj, mit einem Text in der kroatischen Sprache und mit der Graphik die identisch ist mit der Graphik auf dem Ölbild der Schmerzensmutter aus der Mitte des 17. Jahrhunderts.

Die obenerwähnte Bruderschaft war bei den Paulinern in der Kirche des hl. Nicolaus tätig, und hatte dort ihren im Jahre 1754 errichteten Altar. Im Bischofsarchiv bewahrt man noch ein gedrucktes Dokument mit derselben Graphik (Autor Georg Subarich – 17. Jahrhundert) – die Beitrittsurkunde zur jesuistischen Schmerzensmutter-Bruderschaft in Rijeka. Beide Beitrittsurkunden waren am wahrscheinlichsten in der Druckerei Karletzky in Rijeka gedruckt, und am wahrscheinlichsten ist die graphische Tafel der Senj's analysierten Beitrittsurkunde von einer älteren Rijeka's Druckerei geerbt. Die analysierte Beitrittsurkunde ist sehr wahrscheinlich die zweite Ausgabe von diesem Dokument, worauf einige Details des Textes hinweisen. Der Autor analysiert ihr Inhalt sowie die Graphik und die Sprache von diesem werten Dokument. Er betont, dass die erste Ausgabe Mitte des 18. Jhs. in Senj oder Rijeka entstanden konnte. Er meint, dass diese Beitrittsurkunde eine reiche Quelle der Daten sei und könnte als ein Grund für die Revalorisierung der Druckereigeschichte dieser Gegend dienen.

Am Ende bringt der Autor den Text des Gebetes aus der Senjer Beitrittsurkunde in der originellen Graphik.

AN OLD APPLICATION FORM TO A BROTHERHOOD OF THE HOLY VIRGIN
OF GRIEF AT SENJ

S u m m a r y

While arranging the libraries of the bishops' palaces at Senj and Modruš, there was found an application form to a brotherhood of the Holy Virgin of grief at Senj, with the text on the Croatian language and graphics identical to a painting of the Holy Virgin of grief from mid 18th c., which was also found on that occasion. Said brotherhood worked with the Paulists at St. Nicholas church, where they had also their alter, made in 1754. In bishop's archives at Senj was found another printed application form with the same graphics and denotation of the authorship Georg Subarich (17th c.) for the Jesuitical brotherhood of the Holy Virgin of grief at Rijeka.. Both application forms were most probably printed in the printing-house Karletzky at Rijeka, which had most probably inherited the graphic plates from some older printing house at Rijeka. The preserved Senian application form seems to be most probably the second edition of that printed piece of paper, which is somehow suggested by some details from the text itself. This essay elaborates, describes and compares both application forms, analyses their contents, graphical form, specially the language and style of lettering of the Senian application form. It likewise refers to some clues suggesting that the first edition of the Senian application form might have been printed for the first time mid 18th c. somewhere at Senj or Rijeka. Another printed application form – breve, preserved at the bishop's archives at Senj, also suggests it. Although small by its volume, this application form is a rich source of various pieces of information regarding religious, cultural life, specially the language and is of great importance for the revaluation of the history of printing in this locality. At the end is presented complete text of the prayer from the Senian application form in the original style of lettering.